

Középosztály-nevelés

MAGYARSÁGUNKNAK szinte évszázados problémája, hogy nem alakult ki egységes magyar nemzeti érzésű középosztálya. Az utóbbi évek szellemi, politikai és gazdasági megrázkódtatásai érzékeny mérlegre tették az országokat, népeket és nemzeteket. A totális háború megkívánja a különböző társadalmi rétegek harmonikus és odaadó, áldozatos összemunkálását a nemzeti cél érdekében. Ami most kényszerű szükségesség, már a háború előtt is hiány volt és nemzetünk legjobbjai igyekeztek fölrázni a társadalmi lelkiismeretet a helyzet javítása érdekében.

Igazából nem is alakult ki egységes szellemű középosztályunk és ennek megfelelően egységes nemzeti szellemű felső vezető rétegünk sem. A nyugati országok sokkal jobb helyzetben voltak ezen a téren, mégis fölmerült az a gondolat, hogy a középosztály erősítésére és nemzetibbé tételére szükség van arra, hogy az erkölcsileg és fajilag kikezdetlen alsó rétegekből a kiválóbbak fölemelésével ezt a réteget fölfrissítsék. Így született meg a tehetségesek iskolájának és a falusi tehetségmentésnek a gondolata.

A múlt év folyamán a magyar kultuskormányzat is a cselekvés terére lépett. Azóta sok vélemény hangzott el erről a kérdéstről. Amíg nem történt semmi, addig csak a nemzeti sebeket mélyen fájó íróink lelkében és cikkeiben élt szerényen meghúzódnak ez a gondolat és csak egészen szűkkörű vitát, vagy helyesebben eszmecserét váltott ki. Pannonhalma, Sárospatak, Jászapáti, Mohács, Hódmezővásárhely és Miskolc nevelői kapcsolódtak bele ebbe a csendes munkába. Tudományos vizsgálati módszerek alapján válogattak ki falusi fiúkat és tanítottak a gimnáziumban, neveltek társadalmi segítéssel. Mióta a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kezdeményezésével ez a kiválogatás közüggé lett, sokan szólnak hozzá ehhez a kérdéshez. A legtöbb hozzászóló csak nehézségeket lát. A legfontosabb, legérdemlegesebb nehézségek a következők: 1. Nem lehet fölismerni a tehetséget 2. Belenőve a középosztályba csak ugyanolyanok lesznek, mint maga a mostani középosztály, tehát nem ériük el a célt, a középosztály nevelését 3. Elbizakodottá lesznek és egyaránt elzárkóznak a középosztálytól is és saját paraszti rétegüktől is 4. Megfosztjuk a földműves réteget a saját tehetséges embereitől, pedig annak is szüksége van a tehetséges emberekre. Mind olyan ellenvetések, melyek meggondolásra készítetnek és várják a feleletet elmélettől és gyakorlattól egyaránt.

1. A tudományos pszichológia kedvelőit megragadta a cégérnek kifüggesztett tehetség, sőt östehetség és *tehetségesek iskolája* cím és összegezték magukban mindazt, amit eddig a tudomány a tehetségvizsgálatokkal, helyesebben képességvizsgálatokkal kapcsolatban megállapított. Váló igaz, hogy a tudományos vizsgálatok alapján senkire sem lehet biztosan rámondani, hogy tehetség, vagy östehetség, csak azt lehet megállapítani, hogy egy csomó ember közül a legtehetségesebb, bizonyos természetű munkákra a legalkalmasabb. E vizsgálatok alapján a szellemi és a kézi munka területeit egyaránt alaposan meg lehet vizsgálni és megbízható eredményre juthatunk. Nem nyújt azonban elég biztos eszközt a vizsgálat annak megállapítására, hogy milyen jellembeli tulajdonságokkal rendelkeznek: milyen akaratereővel, megbízhatósággal, tisztult-e a vallás-erkölcsi és nemzeti világnézete, indulatai nem ragadják-e szélsőségekbe. A fejletlen korban nem nyújt módot annak megállapítására, hogy ezeknek a tulajdonságoknak a csiráiból milyen fa nevelhető. Eszerint a tudomány nem kecsegtet nagy eredményekkel és egészen vigasztalan lenne a kép, ha azt is néznők, hogy a világtörténelem során hány tehetséggel, zsenivel találkozunk? Bizony hosszú éveknek, sőt évszázadoknak kell eltelniök, míg egy-egy zsenire akadhatunk (és kérdés, hogy ráakadunk-e), nem pedig évenként több száza.

Ezek az ellenvetések valóban helytállanak, de csak addig, amíg valaki ragaszkodik ahhoz, hogy zseniket, tehetségeket fedezzen föl. Ha megelégszünk azzal, ami elsősorban célunk, hogy a középosztálynak keressünk és neveljünk szellemi és erkölcsi értékeket, akik a társadalmi vezető réteg erősítésére és felfrissítésére alkalmasak, akkor megelégedhetünk a tudományos vizsgálatról nyújtott ajánlólevéllel, kiváltképpen, ha hozzájárul a nevelők jó véleménye jellembeli tulajdonságairól. Ilyesfélével elégedtek meg már több száz éven át a magyar tanítószervezetek (piaristák, bencések, ciszterciek, premonstreiek), akik szerzetes házaikban mindig tartottak néhány szegény falusi fiút, akik apró szolgálataikért (ministrálás, fölszolgálás az étkezésnél) teljes ellátásban, nevelésben és gimnáziumi oktatásban részesültek. Tudományos vizsgálat nélkül, a mindennapi tapasztalat alapján megismerték erkölcsi és szellemi értékeiket és így neveltek sok tehetséges (nem a zseni értelmében) vezető embert a magyar középosztály részére.

2. Középosztályunkat, illetve társadalmunk középső rétegét megfertőzte a zsidóság faji keveredéssel is, de még inkább szellemi és erkölcsi téren. Műveltsége színtelenné vált, nem érzi meg mi a tősgyökeres magyar és mi az idegen, nem érzi magát egynek vérszerinti rokonnak a parasztsággal és zsellérrrel. A más nemzetiségűt sokszor szívesebben látja a maga környezetében, mint a fajtájabeli falusit. Szégyeli a fajtáját, ha az egy kissé darabos, ha nem sajátította el a városias formákat. Ezt a bajt akarjuk megszüntetni a falusi fiúk nevelésével, de egyúttal ebből származik az a veszedelem, hogy a külön kiválasztással válogatott fiúk is hamarosan felöltik magukra ugyanezt a gunyát és szégyelni fogják előző énjüket. Nem lesznek a mostani beteg középosztálynak gyógyító gócai, hanem csepként elvesznek a tengerben.

Az aggodalmat nagyon alátámasztja az a tapasztalat, hogy azok, akik eddig a saját erejükből följutottak a középső, sőt a legfelsőbb rétegekbe, nem képeznek ott különösebb erőt a maguk paraszti öntudatukkal. De amint ezt így megfogalmazzuk, máris észrevesszük, hogy nincs egészen igazunk, mert hiszen éppen nemzeti megújításunk vezető szellemei ebből a magukkal hozott paraszti, vagy azal rokon öntudatukból táplálkozva hirdetik eszméiket és járják az úttörők keserves útját. Ha pedig egységesen nevelt 4—500 fiú hagyja el majd minden évben az iskolát ezzel az egységes öntudattal és reméljük hivatástudattal, vajjon képes lesz-e az ő elvszerű és küzdő nemzeti érzületüket gyenge környezetük megingatni? Nem ők lesznek-e azok, akik Széchenyit nemcsak megértik, hanem terveit meg is valósítják? Ez már a nevelés kérdése! Ne kerüljenek bele már gyermekkorukban a társadalomba, hanem majd csak akkor, amikor eszméik, ideáljaik ki tudják állni a próbát. Az eddigi föltörők csak akkor juthattak följebb, ha már előbb elárulták meggyőződéseiket, vagy legalább is hallgattak magukkal hozott romlatlan érzületükről. Az ezután következőket az új társadalmi étosz tudatos harcosaivá kell és lehet nevelnünk!

3. Amikor kitáruulnak előttünk egy boldogabb jövő távlatai, újabb nehézségek merülnek föl. Az öntudatra nevelés túlzása az elbizakodottságot és az elzárkózottságot teremtheti meg. Amennyire hiba volna, ha a mostani gyenge középosztály magához idomítaná jövő reményeinket, épp annyira hiba lenne, ha vezetésre temetségük gondolatától felfuvalkodva új osztálynak, külön tehetségesek osztályának gondolnák magukat és elszakadva az édes anyaföldtől, nemző és nevelő rétegüktől bármelyik osztálytól, sőt esetleg mindkét osztálytól elkülönülnének. Kell, hogy a nemzetet a maga teljes egészében egyszerre lássák, alacsony és magas polcon egyaránt odaadó, hű munkásai legyenek. Érezzék azt, amit a mai felső réteg nem érez, hogy a magyar parasztság és földmunkásság az alapja a nemzet egész életének, a legősibb őrzője a nemzeti hagyományoknak és sajátos nemzeti alapműveltségünknek. Műveljék a szoros kapcsolatot, a szellemi és anyagi értékek egyenértékű és az egész nemzetre gyümölcsöző kicserélését a két réteg között. Ez is nevelés kérdése! Ha nevelőiktől az ősi, paraszti szokások megbecsülését, szeretetét és bizonyos tiszteletét hallják, akkor a városi „úri“ szokások elsajátítása mellett nem fogják szégyenleni származásukat, rokonikat, nem fogják lenézni a földműves munkát, nem lesznek a földműves osztálynak elnyomói és kizsákmányolói. A való élet szemlélete mindenestre óva int bennünket ilyen rózsás kép festésétől, mert kétségtelen, hogy sokszor a nép fiaiból kerülnek ki azok, akik legkevésbé értik meg a nép nyomorát és annak valóságos zsarnokai lesznek. De kár lenne a konkoly miatt a tiszta búzát is a tűzre vetni.

4. Egyesek féltik nemzetünk erőtartalékát, népi paraszti rétegeinket, hogy a tehetségesebbek lecsapolásával nem rendelkezik majd annyi saját körében élő eszes vezető emberrel, amennyire szüksége van a falunak is. Szinte hallom, hogy mondják: Nem lesznek ezentúl józan gondolkozású okos magyar parasztemberek, akik-

kel értelmesebben lehet beszélni, mint... Ez az aggodalom túlzott borulátásból táplálkozik. Nem remél népünkben annyi tehetséget, hogy az így föléje emelkedőket pótolni tudja. Annyiban mégis a legtartósabb érv, hogy csak a későbbi tapasztalat érvelhet ellene. Egy kicsit a népszaporodás kérdésével is összefügg. A fölemelkedők helyébe a jobb érvényesülési lehetőségek következtében meginduló nagyobb száporaság útján kell újabbaknak lépniök. A nagyobb népszaporulat pedig mindenkép a nemzeti élet-halál kérdése.

Az alsóbb néposztály tehetséges, vagy mondjuk így, magasabb nemzeti munkára alkalmas tagjainak tervszerű kiemelését, az említett és még emlithető sok nehézség ellenére is meg kell valósítani. Olyan nagy nemzeti érdekek fűződnek hozzá, hogy ezeknek az energiáknak elkallódnia hagyása bűn lenne. Különösen érezzük ezt ma, amikor azt kívánjuk, hogy mindenkit a maga helyére és minden helyre az odaváló embert kell tenni, mert különben nem állhat meg a nemzeti élet belső egyensúlya, de nem őrizhetjük meg vezető helyünket a Duna völgyében sem. Ha nem válnak valóra álmaink, akkor nem csak a fiúk nevelésére költött pénz lesz a veszteség, hanem annak a tudata, érzése, sőt valósága is, hogy a nemzeti erőtartalékok terén a szerencsés körülményekre, a kedvező fordulatokra kell hagyatkoznunk. Ezt pedig csak a „majd csak lesz valahogy“ magyarjai kívánhatják.

A MAGYAR KEZDEMÉNYEZÉS nem a német zsenikutatás útját járja. Ott valóban arra törekszenek, hogy zseniket fedezzenek fel, akik már felnőttek és így rendes iskolába nem járhatnak. Ezek rövid néhány év alatt minden lényeges alapismeretet elsajátítanak a részükre alapított külön iskolában. Az itt szerzett bizonyítvány pótolja a rendes iskolai bizonyítványokat. A magyar kezdeményezés az elesett földműves lakosság tehetséges fiait segíyezi tanulmányai folyamán. Igazából csak ugyanazt végzi, mint a többi különféle ösztöndíj, vagyis a jobbak kiválogatását. Az eddigi ösztöndíjak mindíg csak azoknak álltak rendelkezésre, akik már valamennyire jutottak, és így nem nyerhették el azokat a várostól távol élő falusiak és tanyaiak, akiknek nem volt módjuk, hogy legalább néhány évig járjanak városi iskolába.

Minthogy a vidéki elemi iskolában egy közepes képességű fiú is nagyon kiválhatik a többi közül, nem lehet elég ok az ösztöndíj odaitélésére az elemi iskola ajánlata, illetőleg bizonyítványa. A kiváló képességűnek ítelt tanulót a tanító és a pap választja ki a tanító felügyelete mellett írott kis dolgozat alapján. Ez a dolgozat a személyi és családi adatokkal együtt a területileg illetékes főigazgatósághoz kerül. Felülvizsgálat után a fiú tanítására kiszemelt gimnáziumnak küldik meg az iratokat, ahol az igazgatóból és tanárokból alakult hatos bizottság végzi a vizsgálat nagy és fontos munkáját. A beérkezett dolgozatok elbírálása alapján az arra érdemeseknek ítéltetket behívják a versenyvizsgára. A versenyvizsga írásbeliből (képleírás), próbákból (tesztek) és szóbeliből áll. Ehhez járul a bizottság tagjainak állandó megfigyelése a gyermekek egyéniségéről. A versenyvizsga két napig tart. Az első ilyen országosan

megszervezett versenyvizsga a múlt év májusában volt. Az ország minden részéből a budapesti központba küldik a vizsgálat eredményeit. Ott az eredményeket összehasonlítják és a legjobb 600 fiút beutalják az egyes iskolákba. A most folyó iskolai évben összesen 649 fiú tanult az ország 75 különböző gimnáziumában. Az első félévi eredmény igazolta a hozzájuk fűzött reményeket, mert közülük 284 lett kitűnő és jeles, 326 pedig jó rendű (közülük sok egészen közel van a jeleshez) és csak 39 tartozott a rosszabb tanulók közé.

A szegény falusi ösztöndíjas tanulók tandíját az iskolafenntartók mindenütt elengedték. A konviktusok, illetve a magánosok részére havi 60 pengőt fizettek az eltartásért. Ezt az összeget az állami iskolákba utaltak után az állami Horthy Miklós-ösztöndíjalap, a többi iskoláknál pedig az iskola jellege szerint a katolikus, református, evangélikus, unitárius alap, illetve az Erdélyi Státus fizette. Az alapok a pénzt a többi tanulók, elsősorban a rosszul tanulók megadóztatásával gyűjtik. Az elégséges és ismétlő tanulók a beíráskor 5 pengőt, a jobb tanulók 2.50 pengőt, az ismétlő tanulók a tandíj ötven százalékát mint többletet és a javítóvizsgálatosok 25 pengőt fizetnek a megfelelő alapba. Ez a pénzügyi megalapozás igen szerény és tulajdonképpen nem elégséges a fiúk ellátására, hisz a napi megélhetésre sem elég a havi 60 pengő és még nem is volt szó a ruházkodásról és az apró-cseprő kiadásokról. Ezeknek a szükségleteknek a kielégítésénél nem nélkülözhető a társadalom megértő támogatása.

Szegeden a piarista gimnáziumban 12 falusi tanuló jár az első osztályba. Részükre külön konviktust nyitott a piarista rend. A fiúk a szegedi tanyavilágból, Csanád vármegyéből és Makó környékéről kerültek ki, de van három Budapest környékéről is, minthogy budapesti iskolához elvi okokból nem utalnak falusi fiúkat. Támogatásuk ruhával, cipővel társadalmi akció útján történik. A súlyos háborús idők nagyon igénybe veszik a társadalom áldozatkészségét, de azért a gimnázium megértő szülői társadalma, mely meleg szívvvel együttérez a tanulósereggel, nagy megértéssel áldozik pénzben és természetben. Bár szép eredményekkel dicsekedhetik ez a kis kezdeményezés is, a későbbi nagyobb feladatokat csak szélesebbkörű segítő mozgalom láthatja el.

A napokban ismét megjelennek versenyvizsgára a környék kis magyarjai, hogy bekerüljenek annak az iskolának a falai közé, mely már több mint 200 éve délvidéki bástyája a magyarságnak. Az iskola levegőjében magyarrá izzott még az idegen is, most öntudatossá és izmossá lesz az ingadozó és gyenge. Az első tipegő lépéseket még támogatnunk kell, de a segítség nyomában szebb jövőt remélünk.

SÖRLEI ZSIGMOND